

Data publikacji: 19.05.2023

Autor: Katarzyna Michailidis, Hanna Głos

Uwarunkowania akceptacji uczniów w klasie integracyjnej na etapie nauczania początkowego

Jednym z najważniejszych przejawów humanizacji życia społecznego jest zjawisko integracji osób z niepełnosprawnością ze społeczeństwem, zachodzące we wszystkich możliwych dziedzinach życia i codziennego funkcjonowania. Niezbędne jest tworzenie sprzyjającego klimatu społecznego, który w sposób naturalny, bezkonfliktowy umożliwi pełno- i niepełnosprawnym współżycie w grupie.

Z każdym rokiem rośnie liczba osób z niepełnosprawnością, która pragnie kształcić się wraz ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami. Próbą realizacji idei „szkoła dla każdego ucznia” jest kształcenie integracyjne. Wspiera ono wszystkie osoby w uczeniu się, a także pozwala wszystkim na równe uczestnictwo w życiu społecznym. Najważniejszym celem wszelkich działań edukacyjnych staje się zatem dążenie do pełnej i wzajemnej akceptacji. Równe dla wszystkich prawo do rozwoju, wartość oraz niepowtarzalność każdego człowieka stanowią podstawę istnienia współczesnej szkoły. Warunkiem niezbędnym jest skupienie się na rozwiązaniach opierających się na indywidualnych potrzebach i możliwościach każdego wychowanka. Klasa szkolna, zespół klasowy stanowi najbardziej swoistą i specyficzną grupę rówieśniczą. W każdej klasie tworzy się tzw. nieformalna struktura społeczna, która jest odzwierciedleniem wszelkich stosunków panujących między uczniami w klasie. Pełnosprawność lub niepełnosprawność jest istotnym czynnikiem mającym wpływ na zajmowaną przez ucznia pozycję w klasie.

Akceptacja dziecka w klasie jest uzależniona od wielu czynników. Liczne opracowania dotyczące klas integracyjnych zwracają szczególną uwagę na podział na uczniów pełnosprawnych i uczniów z niepełnosprawnością, podkreślając odmiennosc i specyfikę każdej z tych grup. Dążenie do kontaktów rówieśniczych oraz poczucie przynależności do grupy stanowi podstawę dojrzałości społeczno-emocjonalnej dziecka. Najkorzystniejszą sytuacją dla prawidłowego rozwoju jest

akceptacja dziecka przez grupę.

Uczniowie, którzy są akceptowani, mają największe szanse na zaspokojenie swoich podstawowych potrzeb psychicznych oraz prawidłowy rozwój. Dzięki grupie mają możliwość odniesienia sukcesu. Problematyka akceptacji uczniów w klasie szkolnej stanowi ważne zagadnienie z pedagogicznego i psychologicznego punktu widzenia. Akceptacja w relacjach międzyludzkich jest podstawą prawidłowego rozwoju dziecka i możliwości jego spełnienia się, a grupa rówieśnicza tworzy optymalne warunki ku temu.

W polskim systemie oświatowym klasy integracyjne obecne są od 1993 roku. Względnie niedługa tradycja integracji sprawia, iż zarówno teoretycy, jak i praktycy wychowania i nauczania, pracują nad stworzeniem najbardziej optymalnego modelu pracy w klasie, do której uczęszczają uczniowie pełnosprawni i uczniowie z niepełnosprawnością. Świadomość, iż potrzeba akceptacji i przynależności w grupie rówieśniczej warunkuje prawidłowy rozwój emocjonalno-społeczny dziecka, a także kształtuje jego poczucie własnej wartości, sprawia, że kwestia wzajemnej akceptacji uczniów w klasie jest niezwykle ważnym zagadnieniem.

Postawa pełnej wzajemnej akceptacji jest szczególnie trudna do zrealizowania w przypadku ucznia z niepełnosprawnością. W stosunku do dziecka niepełnosprawnego bardzo często pojawiają się litość i współczucie, skupiające się głównie na ograniczeniach, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność. Aby stworzyć atmosferę pełnej akceptacji konieczne jest postrzeganie dziecka jako jednostki, nie poprzez pryzmat jego niepełnosprawności. Należy dążyć do tego, by wszyscy pełnosprawni uczniowie traktowali swoich niepełnosprawnych kolegów tak, jako pełnosprawnych członków wspólnoty klasowej, a udzielanie im pomocy było rzeczą naturalną. Liczne opracowania podjęły próbę określenia, jakie czynniki mają wpływ na akceptację ucznia w klasie. Wśród najistotniejszych wymienia się stopień uspołecznienia ucznia, pełnosprawność-niepełnosprawność, poziom osiągnięć szkolnych oraz oceny z zachowania.

W świetle badań, uspołecznienie ucznia pozytywnie wpływa na jego pozycję w klasie, a co za tym idzie przyczynia się do zwiększenia poziomu jego akceptacji. Uczniowie życzliwi, otwarci, charakteryzujący się pozytywnym nastawieniem do swoich rówieśników w klasie są przez nich akceptowani, zarówno w życiu szkolnym, jak i pozaszkolnym. Uczniowie reprezentujący postawę bierną wobec innych, obniżone samopoczucie oraz reakcje lękowe są nieakceptowani w kontaktach szkolnych, a także pozaszkolnych. Takie zachowanie przyczynia się do zjawiska izolacji i odrzucenia w klasie.

Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na akceptację ucznia w klasie integracyjnej jest pełno- lub niepełnosprawność. Uczniowie z niepełnosprawnością są w mniejszym stopniu akceptowani przez rówieśników i zajmują niższą pozycję w strukturze klasy. Wśród najczęściej występujących przyczyn odrzucenia przez rówieśników wymienia się brak zrozumienia sytuacji dziecka niepełnosprawnego i jego ograniczeń, zła interpretacja jego zachowań, występowanie zachowań trudnych, bariery komunikacyjne, niski poziom umiejętności społeczno-poznawczych.

Istotnym czynnikiem determinującym poziom akceptacji ucznia w klasie jest poziom osiągnięć szkolnych. Dzieci z wysokimi notami są stawiane na wyższych pozycjach w strukturze klasowej. Są również bardziej akceptowane przez rówieśników niż uczniowie osiągające niskie wyniki w nauce. W tej drugiej grupie można zauważyć wyższy poziom izolacji i odrzucenia. Liczne badania, przeprowadzane na grupach uczniów akceptowanych przez rówieśników, podkreślają znaczenie wzorowych i bardzo dobrych ocen z zachowania. Wysokie wyniki z zachowania przyczyniają się do zwiększenia poziomu akceptacji ucznia w klasie. Jednak uczniowie, którzy przestrzegają regulaminu klasy i szkoły, mają stuprocentową frekwencję, wypełniają polecenia nauczyciela, nie zawsze osiągają wysoką pozycję wśród klasowych rówieśników.

Próbując przedstawić sylwetkę ucznia akceptowanego w klasie integracyjnej należy podkreślić fakt, iż jest to najczęściej osoba pełnosprawna. Ponadto zazwyczaj osiąga on bardzo wysokie lub wysokie wyniki nauczania, posiada wysoką motywację do nauki, dobrze pracuje podczas lekcji, a także starannie odrabia prace domowe. Uczeń taki dba o rzeczy swoje, klasowe oraz o rzeczy rówieśników. Z przyjemnością współpracuje z innymi uczniami w klasie. Jest życzliwy i wrażliwy na sprawy innych.

Dziecko z niepełnosprawnością najczęściej znajduje się w klasie na niższej pozycji w strukturze grupy. Niższy jest również jego poziom akceptacji wśród rówieśników. Pozostali uczniowie prezentują wobec niego postawę pełną napięcia i niepokoju, często nie rozumieją specyfiki funkcjonowania i ograniczeń wynikających z niepełnosprawności. Kolejne trudności pojawiają się w przypadku dzieci nie komunikujących się w sposób werbalny. Dlatego niezwykle istotną rolę w procesie edukacji i wychowania odgrywa nauczyciel prowadzący. Jego działania powinny skupiać się na pełnej i wzajemnej akceptacji i szacunku wszystkich uczniów w klasie.

Autorefleksja

Od początku nauki szkolnej wszystkie dzieci, oprócz wiadomości z poszczególnych przedmiotów, powinny być przede wszystkim uczone „rozpoznawania własnych emocji, zachowania optymizmu i wytrwałości mimo niepowodzeń, rozwijania zdolności, empatii, umiejętności nawiązywania i podtrzymywania poprawnych kontaktów z innymi. „Zanikanie bezwzględnego prymatu aspektów dydaktycznych edukacji uczniów na rzecz kształtowania otwartej postawy wobec świata i kompetencji społecznych sprzyja integracyjnemu systemowi kształcenia” (A. Rakowska, 2002, s. 143).

Szkoła nie może być postrzegana wyłącznie poprzez pryzmat zdobywania wiedzy, ponieważ tworzy ona również środowisko do społecznego rozwoju ucznia. Dlatego też rola nauczyciela-wychowawcy powinna skupiać się nie tylko na aspektach dydaktycznych, ale również na wychowawczych. Uczniowie, którzy mają problem z kontaktami interpersonalnymi potrzebna jest szczególna pomoc.

Bardzo często zdarza się tak, że to sami rówieśnicy stają się najlepszymi terapeutami dla swoich kolegów. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy typy oddziaływań rówieśnika-terapeuty:

- Proximity intervention, czyli bliskość, w której uczniowie charakteryzujący się wysokimi kompetencjami społecznymi są proszeni o wchodzenie w interakcje z rówieśnikami, którzy nie posiadają tych kompetencji;
- Prompt-and-reinforce intervention, czyli nakłanianie i wzmacnianie, polegające na zachęcaniu uczniów niepopularnych przez uczniów-terapeutów do aktywności, dzięki którym mogą oni nabyć określone umiejętności społeczne oraz na pozytywnym wzmacnianiu tej aktywności;
- Peer Mediatel intervention, określana jako mediacja, która polega na zaznajamianiu uczniów-terapeutów z zasadami nawiązywania pozytywnych kontaktów, możliwymi do naśladowania przez uczniów mało popularnych.

Liczne badania przedstawiają niepełnosprawność jako główny czynnik utrudniający akceptację ucznia w środowisku szkolnym. Nauczanie i wychowanie w klasach integracyjnych powinno się zatem koncentrować na kształtowaniu pozytywnych więzi społeczno-emocjonalnych między uczniami, bez względu na ich poziom funkcjonowania psychicznego, fizycznego czy społecznego. O pełnej i rzeczywistej integracji można mówić w sytuacji, gdy uczeń z niepełnosprawnością uczestniczy w relacjach społecznych z pełnosprawnymi rówieśnikami, czuje się przez nich

akceptowany, aktywnie uczestniczy w życiu grupy i czuje się do niej przynależny.

Niezwykle istotne staje się również to, by oddziaływania wychowawcze nie ograniczały się jedynie do lekcji. Zajęcia pozaszkolne, wycieczki szkolne, wspólna realizacja projektów przyczyniają się do większej integracji grupy. W celu usprawnienia procesu edukacji w klasach integracyjnych niezwykle pomocne stają się narzędzia TIK. Wykorzystanie w nauce programów i aplikacji takich, jak np. Canva czy Kahoot dodatkowo przybliży uczniom cyfrowy świat. Dzięki pracy z programami, przydatnymi w dorosłym życiu, zdobędą oni podstawowe kompetencje, które będą mogli wykorzystać w późniejszym życiu zawodowym. Jest to doskonały sposób na poradzenie sobie z problemem wykluczenia cyfrowego, uznawanego do niedawna za jeden z największych czynników wpływających na karierę zawodową dorosłych.

Kompetentni i zaangażowani w swoją pracę nauczyciele stanowią podstawę istnienia klas integracyjnych. Trafna i przemyślana diagnoza potrzeb i możliwości edukacyjnych danego ucznia pomoże w wyborze najbardziej optymalnej drogi edukacji. Dla prawidłowego funkcjonowania uczniów w klasie integracyjnej niezbędne jest jej całościowe postrzeganie jako jednej grupy, bez podziału na uczniów pełnosprawnych i tych z niepełnosprawnością. Bez tego nie jest możliwa pełna i kompletna integracja, a współczesna szkoła nie będzie w stanie spełnić swojego podstawowego założenia, czyli sprzyjania rozwojowi każdego ucznia.

Zapraszam do zapoznania się z scenariuszem zamieszczonym poniżej artykułu.

Katarzyna Michailidis

Nauczycielka w Szkole Podstawowej nr 42 im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Lublinie

Komentarz obserwatorów zajęć

Materiał zawarty w scenariuszu zajęć został zrealizowany w sposób poprawny merytorycznie i metodycznie. Zakładane cele zostały osiągnięte. Prezentowane treści były zrozumiałe dla ucznia, a tempo i dynamika zajęć była dostosowana do możliwości poznawczych ucznia. Nauczyciel motywował ucznia do aktywności własnej, stwarzał możliwości do samodzielnego szukania rozwiązań. Poszczególne elementy zajęć następowały po sobie w sposób logiczny i uporządkowany.

Pliki do pobrania

[K_Michailidis_scenariusz pdf, 374.52 KB](#)

[Powrót do poprzedniej strony](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)